

**Комунальний вищий навчальний заклад
«ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»**
21050 м.Вінниця, вул.Грушевського,13, тел./факс 55-65-60,
E-mail: bil@mail.vinnica.ua

**Відділ «Обласний ресурсний центр
підтримки інклюзивної освіти»**

тел. 55-65-74

Стречень А.В.,
завідувач відділу «Обласний
ресурсний центр підтримки
інклюзивної освіти»

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НА 2018/2019 Н.Р.

**Методичні рекомендації з питань організації роботи асистента
вчителя в інклюзивному класі**

Вдосконалення освітніх процесів, що відбувається сьогодні в Україні зумовлює зміни в галузі освіти. Модернізація освітньої галузі спрямована на демократизацію та підвищення її якості, а це, відповідно обумовлює необхідність інноваційного розвитку всіх її ланок в цілому і освіти дітей з особливими освітніми потребами зокрема.

Наразі визначено пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку національної освіти: особистісна орієнтація; створення для всіх громадян рівних можливостей у здобутті якісної освіти; постійне підвищення її якості, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток безперервної освіти та навчання упродовж життя; забезпечення освітніх потреб осіб з особливостями психофізичного розвитку.

В аспекті оновлення системи освіти виникає необхідність впровадження інклюзивного навчання в загальноосвітній простір.

Сьогодні головна проблема полягає не в тому, чи потрібно впроваджувати інклюзивну освіту, а в тому як навчати дітей таким чином, щоб задовольнити потреби кожного учня, який навчається в класі з інклюзивним навчанням. Аби назвати клас інклюзивним мало зарахувати дітей до нього й створити середовище поваги. Необхідно застосовувати методи викладання, що дають змогу врахувати індивідуальні відмінності всіх дітей інклюзивного класу.

Інклюзивне навчання - це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Інклюзивне навчання запроваджується відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Конвенції ООН про права інвалідів, низки Указів Президента, Закону України «Про загальну середню освіту».

У разі потреби, відповідно до індивідуальних особливостей дитини, стану її здоров'я в штатні розписи закладів загальної середньої освіти, у яких відкриті класи з інклюзивним навчанням, вводиться посада асистента вчителя відповідно до Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів.

Відмова у зарахуванні дітей з особливими освітніми потребами до закладу освіти за наявності рекомендацій ІРЦ та бажання батьвів недопустима.

Навчання в інклюзивних класах здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рокомендованими Міністерством освіти і науки для загальноосвітніх та, у разі потреби, спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів.

Передумовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти є індивідуалізація навчально-виховного процесу. Індивідуальне планування навчально-виховного процесу має на меті: розроблення комплексної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, що допоможе педагогічному колективу закладу пристосувати середовище до потреб дитини; надання додаткових послуг та форм підтримки у процесі навчання; організацію спостереження за динамікою розвитку учня.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти») із обов'язковим залученням батьків, або осіб, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Оформлення та ведення відповідної документації покладається на асистента вчителя.

Роль асистента вчителя в інклюзивному класі є надзвичайно важливою.

Асистент вчителя:

- інформує про хід роботи з дитиною (психологу, соціальному педагогу);
- заявляє про проблеми, які виникають;
- бере участь у розробці освітнього маршруту для дитини, у розв'язку питань, пов'язаних з життєдіяльністю дитини в школі;
- на підставі записів у щоденнику відслідковує динаміку розвитку дитини (успіхи та проблеми).

Асистент вчителя разом із учителем здійснює роботу з адаптації навчальної програми для учня з особливими освітніми потребами й допомагає вчителю у виготовленні наочного приладдя.

Асистент вчителя разом із психологом, соціальним педагогом, допомагає виявляти проблеми в шкільному житті учня з особливими освітніми потребами та виконує рекомендації фахівців з вирішення проблем.

Важливою рисою особистості асистента вчителя є здатність до ефективної комунікації. У роботі з дитиною від асистента вчителя будуть потрібні терпіння, увага, спокій. Ще одна його якість — гнучкість і адаптивність, здатність виступати одночасно в декількох ролях: як серед дорослих (батьків і фахівців школи), так і серед дітей (учнів). Адже йому доводиться виконувати різні соціальні ролі — друг-наставник для підопічного, дорослий друг і помічник підопічного в дитячому колективі, член команди фахівців супроводу дитини, консультант для батьків дитини.

Налагоджений контакт асистента вчителя з фахівцями ІРЦ дозволяє зробити процес включення дитини з особливими освітніми потребами у шкільне життя більш ефективним.

Асистент вчителя — персональний супроводжувач учня з особливостями розвитку.

Асистент вчителя бере на себе функцію фахівця, який будує навчальний процес для учня з особливими освітніми потребами, допомагаючи вчителю пристосуватися до потреб учня, не знижуючи при цьому якості освіти всього класу.

Учитель і асистент вчителя — це одна команда, у якій ролі мають розподілятися найбільш ефективним чином. Проте у свідомості учня лідером повинен залишатися вчитель. Асистент вчителя повинен сприйматися як помічник педагога. Наприклад, асистент вчителя може заздалегідь домовитися із учителем про те, коли найбільш доречно викликати учня з особливостями розвитку до дошки. Під час уроку діти по черзі виходять розв'язувати приклади, і асистент вчителя подає знак учителю у той момент, коли його підопічний готовий вийти до дошки. Учитель відповідно задає більш легке завдання. Таким чином, дитина одержує досвід успішної відповіді перед класом. Від асистента вчителя може знадобитися допомога в адаптації навчальної програми до можливостей учня з особливостями розвитку. У цьому випадку він стежить за тим, що викладає вчитель, і подає матеріал у тому обсязі й на тому рівні, який зрозумілий учню з особливими освітніми потребами. Дитина при цьому перебуває в класі, слухає і учителя, і відповіді учнів, але виконує стільки завдань, скільки їй під силу. Процес активності учня перебуває під контролем асистента вчителя. Наприклад, асистент учителя може підказувати учневі, скільки слів записати з дошки, направляти його при переході від одного завдання до іншого, підказувати, у який момент краще підняти руку й на яке питання вчителя відповідати. Таким чином, він ніби бере під контроль навчання дитини, поступово розширюючи її знання й адаптуючи учня до навчання у класі.

Асистент учителя — помічник учителя. У цьому випадку навчальне навантаження формується учителем, а він виступає в якості його помічника в організаційних моментах, збираючи у всіх учнів зошити, підтримуючи дисципліну класу в процесі виконання завдання вчителя. Учитель же в цей час приділяє увагу учню з особливими освітніми потребами. Якщо вчитель прагне займати максимально лідерську позицію в навчальній діяльності учня, а асистент вчителя при цьому не має фахової освіти (дефектологія, спеціальна або клінічна психологія тощо), то в такій парі найбільш оптимальним є стати для вчителя помічником у реалізації його ідей щодо навчання дитини з особливими освітніми потребами.

Разом з однокласниками дитина проводить перерви, буває на вулиці (уроки фізкультури, прогулянки, екскурсії), у їдальні, у спортзалі, у роздягальні, на сходах між поверхами, у туалеті тощо. Враховуючи індивідуальні особливості поведінки дитини, необхідно продумати маршрут і врахувати труднощі, які можуть виникнути у процесі перебування дитини в цих місцях. Якщо з якихось причин дитині з особливими освітніми потребами доводиться залишати клас протягом уроку, то необхідно підібрати приміщення (вільний клас), де асистент вчителя з учнем можуть провести деякий час. Приміщення повинне бути завжди тим самим: дитина повинна розуміти, що це місце, де відбувається нормалізація її стану. Краще, щоб воно перебувало поруч із класом — тоді на переміщення з одного місця в інше не витратиметься багато часу. У порожньому класі дитина може активно порухатися, зняти напругу від малорухомого сидіння. Приступаючи до організації освітнього простору, необхідно враховувати психологічні та фізичні особливості учня.

Ретельна попередня підготовка асистента вчителя до включення дитини в освітнє середовище дозволить створити сприятливі умови перед початком навчального року та зробити перші дні перебування дитини в школі позитивними, знизити стрес.

Підготовку необхідно провести в кілька етапів:

1) Знайомство з педагогом класу, під керівництвом якого буде навчатися дитина. Необхідно визначити організаційні завдання:

- якого роду допомога очікується від асистента вчителя (чи може асистент вчителя самостійно, по ситуації, вирішувати, що необхідно учню, або він повинен виконувати інструкції вчителя;

- чи входить до обов'язків асистента вчителя допомога дитині тільки на уроці, чи й на перервах тощо).

2) Знайомство із супровідними документами дитини.

3) Знайомство з батьками та дитиною. Необхідне обговорення того, що дитина вміє, що може робити сама, а також — обов'язкове узгодження з батьками моментів, пов'язаних із харчуванням і медичною допомогою дитині в школі.

4) Адаптація освітнього середовища:

- важливо детально продумати маршрут супроводу підопічного (наприклад, де зустріти дитину: біля дверей школи чи після того, як дитина переодягнеться в роздягальні й попрощаєть піднятися в клас або спочатку відвідати туалет тощо); усунути фізичні бар'єри;

- необхідно вибрати місце в класі, де буде сидіти дитина з особливими освітніми потребами (хоча варто мати на увазі, що воно може змінитися); обговорити, де буде сидіти асистент вчителя (поруч із учнем або віддалік);

- підготувати місце відповідно до потреб і особливостей дитини (яскраве маркування, висота стола й стільця тощо).

5) Складання індивідуального плану роботи з дитиною.

На кожному етапі роботи асистенту вчителя може знадобитися допомога фахівців школи — психолога, логопеда, соціального педагога.

Дитина з особливими освітніми потребами спочатку вибудовує відносини із близьким оточенням, у яке входить і асистент вчителя. Надалі це коло спілкування дитини повинно розширюватися, поступово включаючи нових людей. Роль асистента вчителя в організації соціального життя підопічного полягає в створенні умов для його успішного спілкування з однолітками і з дорослими. Учень із особливими освітніми потребами буде залучений у різні види відносин з оточуючими людьми: йому доведеться виконувати вказівки старших, брати участь в іграх з однолітками на перервах. Як і будь-якій дитині, у школі йому доведеться говорити й слухати, сидіти, ходити й бігати, орієнтуючись на поведінку інших дітей і дорослих

Залучення однокласників до допомоги підопічному є найважливішим моментом у процесі розвитку самостійності учня. Якщо сусід по парті може в чомусь допомогти дитині замість асистента вчителя — це чудово. Щоб допомога з боку однокласників була можлива, на початку асистент вчителя (або вчитель) показує їм, як її можна здійснити. Наприклад, коли вчитель говорить: «Діти, відкрийте підручники на двадцятій сторінці», асистент учителя просить учня, що сидить поруч із дитиною з особливостями розвитку, допомогти підопічному відкрити підручник: «Допоможи, будь ласка, ... відкрити підручник у потрібному місці. Спасибі!» Згодом асистент вчителя усе менше й менше «втручається» у процес допомоги.

Батьки підопічного — додатковий ресурс команди дорослих. Батьки учня з особливостями розвитку можуть стати активними помічниками в роботі фахівців з їхньою дитиною у школі. Так як асистент учителя перебуває в близькому спілкуванні з дитиною (як на уроці, так і на перервах), він може надати повну картину життя свого підопічного. Асистент учителя може інформувати батьків про успіхи дитини усно, а може запропонувати їм свої записи в щоденнику спостереження. Необхідно розповідати батькам і про труднощі, про те, яким чином їх удалося подолати. Асистент вчителя також може запитати батьків про те, як дитина справляється з домашніми завданнями та чи виникають в неї проблеми, у зв'язку з цим надавати рекомендації.

Одним з показників успішності інклюзивного навчання є рівень сформованості самостійності учня.

Наступні етапи розвитку самостійності підопічного:

1. Учень й асистент вчителя сидять разом за партою, асистент учителя допомагає дитині у всьому.
2. Учень сидить один, а потім (або відразу) з іншим учнем класу, асистент вчителя — позаду або віддалік.
3. Асистент вчителя приходить не на всі уроки, а тільки на ті, де без нього не обійтись (математика, письмо тощо). Асистент вчителя може також надавати допомогу іншим дітям класу, потім на деякі уроки асистент вчителя йде в інші класи допомагати іншим дітям.
4. Асистент вчителя приходить не щодня. У ці дні асистент вчителя працює з іншими дітьми.
5. Дитина вчиться самостійно. Звичайно, повний вихід асистента вчителя із системи відносин іноді може бути неможливим, але треба завжди пам'ятати, що це — ідеальна мета, і прагнути до її втілення.